

Извештај за повреди на човекови права на маргинализирани лица за периодот од 1 јануари до 30 април 2024 година

Содржина

1. Вовед

1.1. Кратки информации за периодот на документирање и општи податоци

1.2. Застапеност по области и видот на кршење на права

1.2.1. Документирани случаи по место на случување

1.2.2. Застапеност по род и етничка припадност

1.3. Издвојување на специфични случаи за кои не се преземени правни дејствија

1.4. Издвојување на специфични случаи за кои се преземени правни дејствија

1.4.1. Случај ИЦ против Н.Н лица администратори на фејбук страната Преземи одговорност

1.4.2. Случај ЛМ против Здружение Коалиција за заштита на деца и Гордана Гоџо

1.4.3. Случај ЈГ против згрижувачите ФМ И ШМ

1.4.4. Случај ЗШ - вознемирување врз основа на СОРИ

1.5. Известување за започнати постапки, тек на тековни постапки или добиени пресуди/мислења

1.6. Краток заклучок - сумација на наведените информации

1.7. Препораки

1. Вовед

Овој извештај е подготвен во согласност со Методологијата за четиримесечни извештаи и годишен извештај за повреда на човекови права на маргинализирани заедници, во рамки на заедничкиот проект Пристап до правда и човекови права поддржан од УСАИД. Во рамки на проектот носителот, Коалиција Маргини и партнерите, Хелсиншки комитет за човекови права, ХЕРА и Еквалис спроведуваат заеднички активности за обезбедување на интегрирани услуги на ЛГБТИ лица и жртви на родово засновано насилство.

Случаите во најголема мера се документираат од страна на правници, параправници, социјални работници, теренски работници, и други вработени во граѓански организации, но и од самите жртви. Граѓанските организации кои учествуваат во документирање на овој тип случаи се: Коалиција Маргини, Хелсиншки Комитет, Заедно посилни, ТрансФорма, ХЕРА и Еквалис. Овој извештај содржи и случаи од маргинализирани лица кои повредите на правата врз нив или свои познаници/блиски самите ги имаат документирано.

1.1. Кратки информации за периодот на документирање и општи податоци

Извештајот се однесува на првите четири месеци од 2024 година и го опфаќа периодот од 01.01.2024 до 30.04.2024 година. Во овој извештај се вклучени податоци од три датабази – платформата за документирање случаи на повреда на права на Коалиција Маргини (<https://goeasy.eu/margini/survey/survey.html>), како и платформите на Хелсиншкиот комитет за човекови права за пријавување говор на омраза (www.govornaomraza.mk) и криминал од омраза (www.zlostorstvaodomraza.com).

На платформата на Коалиција Маргини и на Хелсиншки комитет за документирање говор на омраза секој може да пријави случај. По внесената пријава, вработени во соодветните организации (администраторите на страниците) ги

разгледуваат пријавите, ги верифицираат содржините и ги одобруваат доколку предметот има елементи на говор на омраза или на вознемирувачки говор.

Веб-порталот www.zlostorstvaodomraza.com на Хелсиншкиот комитет, достапен од 2013 година, претставува интерактивна алатка за информирање на граѓаните за извршените злосторства од омраза и пријавување на инциденти од страна на неговите корисници. Инцидентите се регистрираат согласно внатрешна методологија со следење на дневните билтени на Министерството за внатрешни работи, мониторинг на електронските медиуми на дневна база, преку двата најпопуларни интернет генератори на вести (www.time.mk и www.grid.mk), како и со употреба на напредните опции за пребарување во делот за „вести“ на www.google.com.

1.2. Застапеност по области и видот на кршење на права

Во периодот од 01.01.2024 до 30.04.2024 година, регистрирани се вкупно 440 пријави на говор на омраза, од кои 238 се случени поради етничка припадност¹, 125 поради политичка припадност, 95 поради национална припадност², 70 пријави поради сексуална ориентација и родов идентитет, и др.

Од вкупниот број регистрирани пријави, 193 пријави се верификувани. Од нив, 26 (13,5 %) се врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет, 14 (7,3 %) врз основа на пол и род и 13 (6,7 %) на повеќекратни основи, од кои едната е сексуалната ориентација и родовиот идентитет и/или пол и род³.

¹ Етничката припадност се базира на културни карактеристики како што се јазикот, религијата, обичаите, традициите и историското наследство.

² Националната припадност се однесува на правната и политичката врска помеѓу индивидуа и држава.

³ 8 сексуална ориентација и родов идентитет и род и пол; 3 сексуална ориентација и родов идентитет и етничка припадност; 3 сексуална ориентација и родов идентитет и политичка припадност; 1 сексуална ориентација и родов идентитет, политичка припадност и националност; 1 сексуална ориентација и родов идентитет и националност.

Според видот на говорот врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет/пол и род, поделбата е направена според регистрираниот говор на омраза (32 или 60,4 %), вознемирувачки говор (17 или 32,1 %) и повикување и поттикнување дискриминација (4 или 7,5 %).

Елементи на кривичното дело Ширење на расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем содржат 23 од пријавите, 17 содржат елементи на кривичното дело Предизвикување омраза раздор или нетрпеливост врз национална расна верска и друга дискриминаторска основа, и 6 содржат елементи на две кривични дела - Предизвикување омраза раздор или нетрпеливост врз национална расна верска и друга дискриминаторска основа и Одобрување или оправдување на геноцид злосторства против човечноста или воени злосторства.

Надвор од областа говор на омраза, најмногу прекршувања на права има во здравството со 11 случаи, во најголема мера поврзани со прекршување на права на пациенти со ХИВ, а потоа во работните односи со 5 случаи, поврзани со дискриминација врз основа на род и здравствен статус. Следува образованието со 2 случаи каде што има дискриминација врз основа на род и сексуална ориентација, родово засновано насилство/семејно насилство (РЗН/СН) фигурира како 1 случај, и други повреди на права од државни органи се појавуваат во 1 случај. Според овие статистики, забележуваме континуирана дискриминација на лица заболени со ХИВ, која најмногу се случува на работното место и во здравствените установи. Лицата со ХИВ доживуваат дискриминација од несензибилизираните колеги и шефови на своите работни места, каде што им е доделувано присилно боледување или пак им е барано да направат ХИВ тест за да ги докажат ниските нивоа на вирус во крвта. Исто така, лицата со ХИВ не наидуваат на достоинствен и професионален третман ниту во здравствените установи. Таму се соочуваат со неетички третман од страна на здравствени работници, кои честопати ги прекршуваат правата на пациентите преку издавање на доверливи информации за пациентите и/или одбивање на давање здравствена услуга.

Во извештајниот период беа регистрирани 35 инциденти со пристрасен мотив, од кои 28 (80%) врз основа на етничка припадност, 5 (14,3%) врз основа на политичка припадност или уверување и 2 (5,7%) врз основа на националност. Во 24 од вкупниот број инциденти, малолетници се јавуваат како жртви или како сторители.

Инцидентите беа регистрирани веднаш откако беа објавени од медиумите или од Министерството за внатрешни работи во нивните дневни билтени. Овие потенцијални инциденти (непотврдени од МВР) се вклучени во извештајот затоа што се поврзани со ситуации каде според одредени индикатори (перцепција на жртва/сведок; коментирање на лице место; модел/зачестеност на претходни инциденти; природа на насилството; отсуство на други мотиви; и место и време) постои основа за верување дека се пристрасно мотивирани.

1.2.1. Документирани случаи по место на случување

Сите 50 пријави поврзани со говор на омраза се регистрирани во онлајн просторот. Од нив на Фејсбук се регистрирани 29 пријави, на Твитер 9, на интернет портали 2, на Инстаграм 7 и 3 се со непознато место на случување.

Според место и регион на случување, најмногу случаи на други повреди на права, кои не се однесуваат на говор на омраза, се документирани во Скопскиот регион, каде што се забележани 16 случаи - 6 на работно место, 6 во државни здравствени установи, и 3 во приватни здравствени установи, и 1 настан се има случено на улица.

Два случаи на повреда на права се случиле во Југозападниот регион - 1 во државна здравствена установа, а друг во неименувана здравствена установа. Во Вардарскиот регион има регистрирано 1 случај на повреда на права на ЛБГТИ лице во средно училиште.

Потоа следува интернет просторот, каде што се забележани 4 случаи - 1 случај на дискриминација на платформата Фејсбук и 1 случај на нарушување на здравствени права на пациент преку електронска пошта.

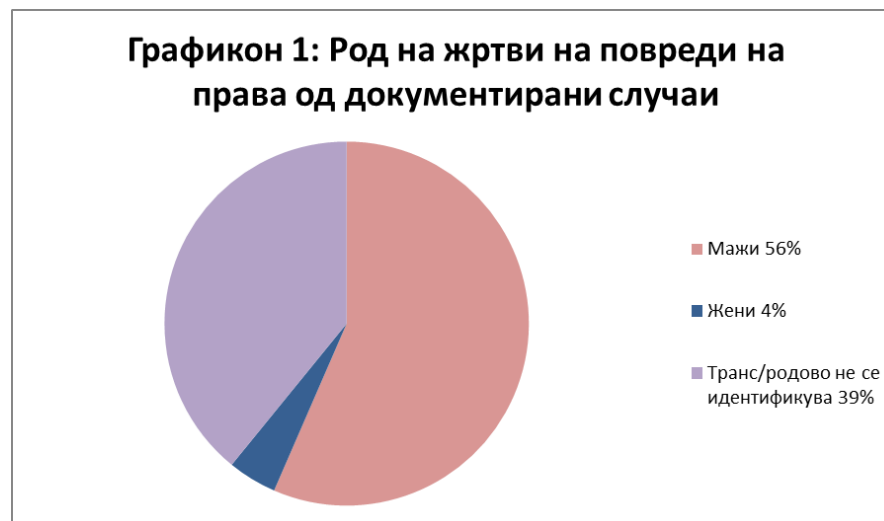
1.2.2. Застапеност по род и етничка припадност

Во 74 случаи на говор на омраза најмалку една од основите е етничка припадност. Платформата www.govornaomraza.mk не регистрира за која етничка припадност станува збор, ниту пак ја регистрира етничката припадност на сторителите. 19 пријави се регистрирани за говор на омраза/вознемирувачки говор, каде што најмалку една од основите е пол и род. (види графикон 3)

Графикон 3

На платформата на Коалиција Маргини, по етничка структура, 19 од жртвите се Македонци, 3 Албанци и 1 е без националност. Во однос на родовата структура, 13 од жртвите се мажи, 1 е жена, и 9 се трансродови лица и/или лица што не се идентификуваат родово. (види графикон 4)

Графикон 4

1.3. Издвојување на специфични случаи на повреда на права

Во прилог издвојуваме карактеристични случаи на дискриминација, говор на омраза, и други видови на повреда на права на маргинализиран заедници. За сите од нив се преземени правни дејствија.

1.3.1. Случај булинг на ученик во средно училиште во Велес

Првиот случај се однесува на булинг на едно младо момче во средно училиште во Велес. Булингот е во форма на вербално и психолошко насилство и закани за физичко насилство преодминантно врз основа на претпоставена сексуална ориентација од страна на група од повеќе соученици. Впечатливо за овој случај е што дискриминацијата и булингот конвергираат по повеќе точки, односно се прелеваат и во други типови на дискриминација, освен онаа на сексуална ориентација. Соучениците измислуваат дека момчето е Ром за да може да го навредуваат и по етничка

основа. Дотолку попроблематично е и што булингот се случува пред професори и други вработени во училиштето кои не преземаат ништо во врска со тоа. Ова упатува на сериозен проблем на системско премолчување на меѓуврсничко насилство од каков било тип, а особено кога се работи за сексуална ориентација, родов идентитет, или етничка/расна припадност.

На 14.2.2024 ученикот и неговото семејство доставуваат претставка до Комисијата за спречување и заштита од дискриминација (КСЗД) за сторена дискриминација врз основа на претпоставена сексуална ориентација и етничка и расна припадност во областа на образование. Комисијата извршува увид во СОУ „Гимназија Кочо Рацин“ Велес 22.2.2024, каде што е пријавено дека се случува дискриминацијата. Членови на комисијата разговараат со директорот на училиштето, стручните соработници, како и со подносителот на претставката. По извршениот увид во наводите од претставката, произнесувањето по истата, приложените докази, одржаните разговори, доставениот Наод и мислење од психолог, на ден 29.04.2024 Комисијата носи мислење во кое што се утврдува „виктимизација“, „вознемирување“ и „повеќекратна и продолжена дискриминација по перцепција врз основна и расна припадност, сексуална ориентација и попреченост во областа на образование сторена од страна на СОУ „Гимназија Кочо Рацин“ Велес кон ученикот од Велес, односно подносителот на претставката.

Набргу потоа, Комисијата исто така го пријавува случајот во просветниот инспекторат, но од истиот допрва се очекува реакција.

1.3.2. Случај ИЦ против Н.Н лица администратори на Фејсбук страната Преземи одговорност

Хелсиншкиот комитет за човекови права и оштетената поднесоа кривична пријава до Министерството за внатрешни работи, Секторот за компјутерски криминал и дигитална форензика за сторено кривично дело -Ширење на расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем, член 394г од Кривичниот Законик. Имено, пријавените директно на 14 и 15 март 2024 година, а и континуирано во подолг период, ја таргетираше оштетената-

истакната активистка за човекови права и родова еднаквост нарекувајќи ја нацист и споделувајќи [видео](#), [фотографии и текст](#), по компјутерски пат, промовирале идеи кои поттикнуваат дискриминација, насилство и омраза врз основ на сексуална ориентација и родов идентитет. Оваа пријава е поднесена на 20 март 2024, и за истата се уште нема одговор од институциите.

1.3.3. Случај ЛМ против Здружение Коалиција за заштита на деца и Гордана Гоџо

Хелсиншкиот комитет за човекови права и оштетената поднесоа кривична пријава до Основното јавно обвинителство Скопје, за сторено кривично дело -Ширење на расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем, член 394г од Кривичниот Законик затоа што пријавеното правно лице Коалиција за заштита на децата на 1 април 2024 година на фејбук платформата од својот профил напишал статус со наслов „[РЕАКЦИЈА ПО ПОВОД ОБЈАВАТА НА АСОЦИЈАЦИЈАТА НА СТУДЕНТИТЕ НА МЕДИЦИНА ВО МАКЕДОНИЈА.](#)“

Второпријавената Гордана Гоџо го споделила овој статус и [повикала на масовно споделување](#) со што пријавените поттикнала дискриминација, непријателство и омраза кон транс заедницата.

Надлежното јавно обвинителство со Решението КО бр.1510/24 на од 23.04.2024 отфрли кривичната пријава со образложение дека, постојат околности кои го исклучуваат гонењето за правното лице Коалиција за заштита на децата, како и дека не постои основано сомневање дека пријавената го сториле кривичното дело по однос на второ пријавената Гордана Гоџо. Против ова Решение беше поднесена навремена жалба до Вишото јавно обвинителство.

1.3.4. Случај ЈГ против згрижувачите ФМ И ШМ

Лицето ЈГ е трансродово лице, дете без родители, жртва на физичко, психолошко и економско семејно насилство од страна на згрижувачкото семејство каде била сместена, заедно со помалиот брат. Дополнително таа била студент, сместена во студенски дом каде што трпела омаловажувања и навреди, за што побарала помош од Хелсиншки комитет и е сместена во Сигурната куќа. За заштита на жртвата поведени се две постапки, една пред

Граѓанскиот Суд во Крушево за спречување и заштита од семејно насилство, и една пред Основното јавно обвинителство во Прилеп за кривично дело Загрозување на сигурноста и Измама.

Основниот Граѓански Суд Крушево на 17.1. 2024 година, по одржавана главна расправа, донел Решение со кое го усвоил предлогот на предлагачката застапувана од адвокат-полномошник, изрекол привремени мерки за заштита од семејно насилство за лицето ФМ во траење од 3 месеци.

До Основното јавно обвинителство Прилеп на 22.12.2023 година поднесена е кривична пријава против лицата ФМ и ШМ за извршени кривични дела Загрозување на сигурноста член 144 ст.3 и Измама член 247 ст.2 од Кривичниот Законик. Оваа кривична пријава со Решение од Основното јавно обвинителство Прилеп беше отфрлена со образложение дека кривичните дела не се кривични дела кои се гонат по службена должност. Незадоволни од јавно обвинителската одлука, поднесовме навремена жалба поради погрешно и нецелосно утврдена фактичка состојба и повреда на ЗКП и КЗ до Вишото јавно обвинителство во Битола.

1.3.5. Случај ЗШ - вознемирување врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет (СОРИ)

Хелсиншкиот комитет на 29.04.2024 година поднесе претставка за Вонмирување врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет, врз основа на член 10 ст.1 од Законот за спречување и заштита од дискриминација до Комисија за спречување и заштита од дискриминација. Имено, на платформата Инстаграм, по одржувањето на првиот круг на Претседателските избори во Република Северна Македонија, лицето ЗШ објавил видео на стори од локалот Комитет во Скопје, локал кој претставува безбеден простор во кој се социјализира ЛГБТИ заедницата преку различни настани. Видето има два хаштази и порака од пријавеното лице- „Еве едно предлог место за Стево Пендаровски, Комитет # ПедериОбединетеСе # Втора Рунда“. Снимена е и објавена локацијата каде се наоѓа локалот Комитет.

1.4. Известување за започнати постапки, тек на тековни постапки или добиени пресуди/мислења

Во периодот јануари-април 2024 година, иницирани беа вкупно 5 постапки, и тоа една до Секторот за компјутерски криминал и дигитална форензика при Министерството за внатрешни работи, две до Основното јавно обвинителство во Скопје, една до Комисијата за спречување и заштита од дискриминација и една постапка пред Граѓанскиот Суд Крушево за спречување и заштита од семејно насилство.

1.5. Краток заклучок - сумација на наведените информации

Што е карактеристично за документираните случаи во периодот 01.01.-30.04.2024? Она што најмногу се забележува е перзистентната дискриминација на ХИВ лицата, најмногу од самиот здравствен сектор, која се покажува во прекршувањето на правата на пациентите од страна на здравствените установи, но и во неетичкиот однос на вработени лица во тие здравствени установи. Исто така, лицата со ХИВ се соочуваат со дискриминација и на своите работни места, каде што им е доделувано присилно боледување или пак им е барано да направат ХИВ тест за да ги докажат ниските нивоа на вирус во крвта.

Впечатливо е и системското замижување и премолчување на меѓуврсничко насилство, дискриминацијата и булингот врз основа на сексуална ориентација, родов идентитет, раса/етникум, и попреченост, присутен во основните и средни училишта ширум земјата. Од самите просветни работници постои тенденција да се замижува пред насилството и вербалните навреди, да се минимизира влијанието на тие ситуации врз жртвите, па дури и да се префрла вината за малтретирањето врз самите жртви.

И покрај тоа што антиродовите движења поаѓаат од многу назадни и научно невтемелени позиции, и користат квази-научни аргументи, тие земаат сè поголем замав и поради дозвола од институциите стануваат релевантни општествени актери кои имаат моќ да одлучуваат дали да се одржи некој настан или не, но и дали и како одредени трансродови лица ќе се пројават во јавноста.

Исто така, забележливо е колку е потребно правно признавање на родот, односно олеснета правна процедура за промена на ознаката „пол“ во официјалните документи на трансродовите лица во Северна Македонија. Поради сложените и долги процедури на правно признавање на родот, на трансродовите лица во Северна Македонија им се загрозуваат и најсекојдневните права, како регулација на работни односи и правото на здравствена заштита.

Најголемиот број пријави се регистрирани поради говор на омраза/вознемирувачки говор врз основа на етничка припадност. Сепак, 53 од вкупниот број верификувани пријави (193) се однесуваат на сексуалната ориентација и родовиот идентитет и/или пол и род (како минимум една од основите). Чести се и случаите на говор на омраза/вознемирувачки говор врз повеќе основи - 13, од кои најмалку една е сексуалната ориентација и родовиот идентитет или полот и родот.

Сите пријави се регистрирани во онлајн просторот, најголемиот дел од нив на Фејзбук, Твитер и Инстаграм.

Говорот на омраза е најзастапена појава во регистрираните пријави (32). Регистрирани се и 19 случаи на вознемирувачки говор/сексуално вознемирување и 4 случаи на повикување и поттикнување дискриминација.

Предрасудите кон сексуалните малцинства и родови идентитети е длабоко вкоренет во нашето општество и тие се рефлектираат како говор на омраза и дискриминација. Од друга страна пак трмавите институции и недостатокот на одговор, кој би значел утврдување одговорност, дополнително ги охрабрува и ги мотивира сторителите, давајќи им зелено светло и знак дека нема да бидат санкционирани.

1.6. Препораки

- Усвојување на Предлог-измените на Законот за матична евиденција, со цел овозможување брза и транспарентна постапка за правно признавање на родот заснована врз самоопределување.

- Континуирана формална и неформална едукација на здравствените работници за ХИВ.
- Зајакнување на капацитетите на обвинителството за кривичен прогон на случаите на говор на омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет.
- Проактивна улога на Комисијата за заштита од дискриминација во одговорот кон антиродовите движења, со цел афирмација на родовата еднаквост и на правата на ЛГБТИ луѓето.
- Афирмација на родовата еднаквост и на правата на ЛГБТИ луѓето преку унапредување на законодавството и на неговата примена, како и подигање на јавната свест кај општата популација и кај донесувачите на одлуки.
- Јакнење на капацитетите на Државниот просветен инспекторат за заштита од дискриминација и насилство во образованието и внесување измени и дополнувања во законската рамка во образованието од аспект на превенција и заштита од дискриминација и булинг.
- Сензибилизација на општата јавност преку организирање на разни едукативни настани, емисии како и поголема застапеност на ЛГБТИ заедницата во медиумите во контекст на потребите кои ги имаат и предизвиците со кои се соочуваат.
- Ефикасен одговор и соодветно казнување од страна на институциите за спречување и заштита од говорот на омраза и одвраќање на сторителите.
- Правно зајакнување на ЛГБТИ и луѓето што живеат со ХИВ со цел полесно да го препознаваат прекршувањето на своите права, да знаат каде да ги документираат и да бидат охрабрени да преземат правни дејствија за казнување на прекршителите на тие права и за понатамошна заштита на нивните права.

- Да се зајакнат капацитетите на полициските службеници во постапувањето и прогонот на сторителите на говорот на омраза, јакнење на механизмите на контрола во сајбер-просторот, и градење на доверба кај жртвите во сите дела од омраза и вознемирувања сторени во интернет просторот.
- Дополнително да се сензибилизираат полициските службеници во интеракцијата и постапувањето по случаи во кои жртви и пријавувачи се ЛГБТИ лица.
- Да се засили документирањето и пријавувањето на говорот на омраза во Секторот за компјутерски криминал при Министерството за внатрешни работи.
- Да се зајакнат капацитетите на медиумите за брза реакција во случаи на појава на говор на омраза со цел намалување на стапката на повици на насилство и дискриминација кон која било маргинализирана група, особено кон трансродовата заедница.

Табеларен приказ на случаи на други повреди на права документирани од Коалиција Маргини⁸

Видови повреди на права		Род на жртви			Етничка припадност				ХИВ	СР ⁴	ЛУД ⁵	Попре ченост	Жртви на РЗН/СН ⁶	дете	Нема конкретни жртви	Вкупно Случаи
		Ж	М	Транс 7	Мак.	Алб.	Ром.	Друг и								
1	Работни односи		3	2	4	1			2							5
2	Здравство	1	9	1	8	2		1	10							11
3	Полиција															
4	Образование		1	1	2											2
5	Социјални права и социјална заштита															
6	РЗН/СН			1	1							1				1
7	Насилство од омраза															
8	Други повреди на права од државни органи			1	1											1
Случаи во кои има дискриминација		1	9	8	15	2		1	4				1			18
Вкупно случаи																20

⁴ Сексуални работници

⁵ Луѓе што употребуваат или употребувале дроги

⁶ Директни и индиректни жртви (деца кои живеат во средина со насилство) на родово засновано насилство или семејно насилство

⁷ Трансродови и родово небинарни лица

⁸ Од табелата можат да се додаваат или бришат области категории на жртви, зависно од податоците во документираните случаи во периодот на кој се однесува извештајот

Овој извештај е подготвен од Коалиција МАРГИНИ Скопје и Хелсиншкиот комитет на човекови права со поддршка на американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД). Мислењата изразени во овој извештај им припаѓаат на авторите и не ги изразуваат ставовите на УСАИД или на Владата на САД.